

4582

PRESS-SERVIS

NOVINSKO-IZDAVAČKO PREDUZEĆE SAVEZA
NOVINARA JUGOSLAVIJE
PRESS PUBLISHING ENTERPRISE OF THE FEDERATION
OF YUGOSLAV JOURNALISTS
BEOGRAD — Knez Mihajlova 2/X — Pošt. fah 842
Tel. 621-578 Ček. račun 101-11/1-804
Current Account with
Yugoslav National Bank

SLUŽBA DOKUMENTACIJE
CLIPPING SERVICE

Isečak iz lista
Newspaper cutting

TELEGRAM

Zagreb

- 3. XI. 1967

ZA KRUH I SLOBODU

Angažirana umjetnost u zemljama Jugoslavije do 1941. godine

U Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku otvorena je izložba »Za kruh i slobodu«. Ova je izložba prvi put dala iscrpan pregled ostvarenja angažirane umjetnosti u zemljama Jugoslavije u razdoblju između dva rata, zaključno sa 1941. godinom. Izložba je izuzetan likovni doživljaj, vezan uz još jednu značajnu obljetnicu. Naime, ona je u znaku proslave 100-godišnjice organiziranog radničkog pokreta u Osijeku. Na izložbi su sa 282 umjetnine (skulpture, grafike i slike) zastupljena 54 umjetnika, koji su svojim djelom bili socijalno angažirani. Uz ostale, susrećemo se s imenima i djelima: Đ. Andrejevića-Kuna, Lj. Babića, M. Detonija, V. Gecana, I. Generalića, B. Hegedušić-Frangeš, K. i Z. Hegedušića, I. Kosa, E. Kovačevića, F. i T. Kralja, P. Lubarde, N. Martinoskog, A. Mezdica, F. Mihelića, I. Mujezinovića, M. Pijade, O. Postružnika, J. Račića, V. Radauša, I. Režeka, K. Ružičke, M. Sedeja, V. Svečnjaka, G. Stupice, V. Šeperova, R. Štetića, I. Tabakovića, Đ. Tiljka, K. Tompe, M. Viriusa i R. Živanovića-Noje.

U opsežnoj organizaciji i izboru slika za ovu značajnu izložbu Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku pomogle su mnogobrojne galerije, muzeji i institucije diljem zemlje, kao i autori koji su posudili svoja djela.

Angažirana umjetnost u Jugoslaviji toga razdoblja neporecivo je vezana uz naprednu hrvatsku likovnu grupu »Zemlja« i jednog od njezinih pokretača, osnivača i dugogodišnjeg sekretara Krstu Hegedušića. Inicijator ideje da umjetnost treba da bude angažirana, da nužno mora imati socijalnu podlogu, program i notu bili su u nas 30-tih godina nekoliko mladih umjetnici i arhitekti naprednih ideja i orijentacija. Prva osnivačka skupština »Zemlje« održana je 4. veljače 1929. g. u ateljeu pokojnog arhitekta Drage Iblera. Toj prvoj sjednici, na kojoj je zacrtan osnovni program »Zemlje«, prisustvovali su Antun Augustinčić, Vinko Grdan, Krsto Hegedušić (koji je grupi i dao ime »Zemlja«), Leo Junek, Drago Ibler, Frano Kršinić, Omer Mujadžić, Oton Postružnik, Kamilo Ružička i Ivan Tabaković. Za

predsjednika izabran je Drago Ibler, a za sekretara Krsto Hegedušić.

Nekoliko mjeseci nakon osnivanja »Zemlja« je priredila i svoju prvu samostalnu izložbu u »Salonu Ulrich«. Izložba je otvorena 5. studenoga, a trajala je do 15 studenoga. Već na prvoj izložbi bio je očit program grupe, koji nabolje ilustriraju uvodne riječi manifesta objavljenog prigodom prve izložbe: »Trebala živjeti životom svoga doba. Treba stvarati u duhu svoga doba. Suvremeni život prožet je socijalnim idejama i pitanja kolektiva su dominantna...« (Drago Ibler). Grupa u svojoj borbi »za nezavisnost našeg likovnog izraza« (K. Hegedušić) danomice raste, obogaćuje se novim idejama i novim suradnicima. Ubrzo poslije prve priređena je i druga izložba »Zemlja« ovaj put u Parizu (veljača-ožujak 1930. godine) u »Galeriji Billiet«, a treća izložba u rujnu 1930. godine. Zanimljivo je pratiti kao su reagirale sve stranke u svojim glasilima, periodicima i u tekućoj štampi. Prikazi i recenzije živa su slika ondašnjeg burnog političkog života. Osvrnuli su se na izložbu svi: od krajnje ljevice preko HSS, liberalne opozicije, umjerenih, do krajnje konzervativne desnice. Četvrta izložba »Zemlje« priređena je također u Zagrebu (prosinac 1932. godine).

Krsto Hegedušić osniva godine 1934. slikarski kružok koji djeluje pri Sindikatu građevinskih radnika u Zagrebu. Jedan od njegovih najtalentiranijih učenika bio je S. Raušević (poginuo za španjolskog građanskog rata). Još od 1930. Hegedušić često svraća u Hlebine, gdje radi s Ivanom Generalićem i Franjom Mrazom. Upravo tih godina udareni su temelji »hlebinske slikarske škole«, kojoj 1931. godine Hegedušić daje ime i likovni profil.

U izdanju »Minerve« 1933. godine izlazi Hegedušićeva mapa crteža »Podravske motiv«. U predgovoru mape Miroslav Krleža piše: »... Nakon bezbrojnih teza i programa u umjetnosti javila se polovicom prošlog stoljeća teza kako umjetnost treba da je socijalna, a ljepoti da je zadaća da vrši socijalnu funkciju i da propovijeda reorganizaciju životnih odnosa u među-

narodnom okviru svim sredstvima umjetničkog izražavanja. Kako se takve teze (na žalost) polagano šire ta je ideja o tendencioznoj ljepoti doprla do nas s priličnim zakašnjenjem od osamdeset godina, i danas joj je pošlo za rukom da se stavi na dnevni red naše književne i likovne kritike...«

Peta izložba »Zemlje« (Zagreb, 1934. godine) unosi u našu likovnu sredinu nov kvalitet. Naime, u okviru izložbe izlažu članovi »Astra-kluba«, članovi »hlebinske škole« i prvi put se u nas izlažu dječji crteži. Svoje ne samo likovno nego i socijalno-društveno djelovanje »Zemlja« je demonstrirala i na izložbi održanoj u Ljubljani (svibanj 1930. godine). Tada su članovi grupe izlagali kao gosti grupe slovenskih slikara »Četvrte generacije« na izložbi »Sodobne grafike«. Sedmu po redu izložbu »Zemlja« priređuje u Sofiji u studenome 1934. godine. Slikari su stupili u kontakte s bugarskom grupom umjetnika »Novite hodoznici« — grupom koja je imala gotovo istovetan program kao i »Zemlja« — no čija htijenja još nisu bila programirana. Osmu izložbu »Zemlje« (Beograd, ožujak 1935.) bila je već postavljena i poslije Beograda trebala je biti u cijelosti prenesena u Zagreb. No policija ju je dekretom uoči samog otvaranja, zabranila. Cirkularnim pismom zabrana je objavljena u cijeloj zemlji.

Donosimo u cijelosti prijepis dokumenta i napominjemo da je ovo prvo objavljivanje u »Kraljevska banska uprava

Vrbaske banovine
Pov. br 1705/35
2. aprila 1935. god
Banja Luka
Predmet: Zabranu prikazivanja izložbe umjetničke grupe »Zemlja«
Upravi policije Banja Luka
Svim sreskim načelnicima i ispostavama vrbaske banovine

Ministarstvo unutrašnjih poslova odeljenje za državnu zaštitu aktom pov. I br. 12784/35 od 21 marta 1935 god. dostavlja sledeće:

Upravnik grada Beograda javlja: Na dan 11. om. završeno je prikazivanja izložbe umjetničke grupe

»Zemlja«, koju sačinjavaju slikari, studenti, studentkinje i radnici.

Ova umetnička grupa osnovana je pre 6 godina u Zagrebu sa ciljem da se likovnim izrazom propagiraju socijalne tendencije u slikarstvu. Pošto su mnogi raniji članovi napustili grupu, nju danas predstavljaju sledeći slikari: K. Hegedušić, Branka Kristijanović, Vilim Svečnjak, B. Detoni, Kovačević, seljak Ivan Generalić i radnik Danilo Raušević, te

arhitekti Ibler i Planić. Na dan 11. o. m. u okviru ove izložbe koja je održana u paviljonu »Cvijete Zuzorić« održao je prigodno predavanje Vilim Svečnjak iz Zagreba. On je govorio o osnivanju ove umetničke grupe, a zatim je između ostalog rekao: »... I mi se borimo protiv reakcije, a za pravdu i progres. Slikajući život radnog naroda mi mu izjavljujemo da nije usamljen u svojoj borbi. Da nas narod razume naj-

bolji je dokaz ovako neviđeni broj posetilaca.« Na kraju svoga predavanja predavač je apelovao na mlade beogradske slikare da i oni počnu slikati u ovom pravcu...

Ovom predavanju bilo je prisutno oko 400 lica mahom studenata.

Kao slike koje su izložene sa naročitom tendencijom zapažene su: »Rekvizicija« i »Saslušanje« od K. Hegedušića. Na slici »Saslušanje« prikazano je vešanje, batinanje, puškanje, silovanje i spaljivanje knjiga a sve to uz asistenciju crkvenih i policijskih predstavnika, koji po uniformama sasvim liče na organe naših policajaca. Na slici »Rekvizicija« vojnici zlostavljaju seljake i odvođe im stoku.

Na jednoj slici ismejavaju se verske svetinje itd. Zatim se prikazuje na nekim slikama bedan život seljaka i radnika. Zatim se na jednoj slici ismejavaju neki vojnici. Pokazuju se kao prljavi, pocepani, neobrijani, iznureni kako treba vaške sa odela i uniforme.

Najeminentniji predstavnik tendencije je K. Hegedušić koji slikajući narodni život iznosi anegdote o brutalnom postupku vlasti prema narodu. On je bio jedan od glavnih saradnika komunističkog časopisa »Danak«, koji je izlazio u Beogradu, a koga su uređivali književnici Miroslav Krleža, komunist Milan Bogdanović, republikanac iz Beograda.

Slikar Svečnjak u svojim grafika-ma obara se na popove. Slikarka Branka Kristijanović, supruga K. Hegedušića, ironiše na svojim slikama mondenski život i ženska udruženja.

Na arhitektonskom delu izložbe, kao i na tabelama sa statističkim podacima prikazana je slaba potrošnja pšenice u ishrani našeg naroda, upotreba drvenih plugova, primitivan način stanovanja i odnos grada i sela.

U saopštenju prednjeg Ministarstva unutrašnjih poslova čast je umoliti Kraljevsku bansku upravu za naređenje, da se priređivanje ovakvih izložbi u buduće policijski zabranjuje, a gosp. ministar prosvete umoljen je, da i sa svoje strane naredi, da se ovakvim izložbama ne odobri za u buduće prikazivanje.

Moli se Kraljevska banska uprava

da o svim intervencijama područnih joj vlasti po izloženom izvoli blagovremeno ovo ministarstvo obavestiti.

Prednje se dostavlja s tim da se u svemu tačno postupate po prednjem naređenju, a u pozitivnom slučaju hitno izvestite ovu Bansku upravu.

Po naredbi bana
za načelnika upravnog odeljenja
načelnik opšteg odeljenja
....

(Potpis nečitak)

Izvorno!
Gradskoj policiji Derventa
Zandarmerijskoj stanici
Derventa
Zandarmerijskoj stanici
Kotorsko
Zandarmerijskoj stanici
Podnovlje
Na znanje i postupak po
po prednjem u.p.a. Sreski
načelnik

(potpis nečitak)

U Banjoj Luci ovaj je dokument proveden u urudžbene zapisnike pod brojem 472/35 od 8. IV. 35.

U zaglavlju dokumenta, na drugoj strani, nalaze se žigovi žandarmerijskih stanica u Derventi, Kotorskom i Podnovlju, brojevi i datumi primitka, kao i nečitki potpisi komandira stanica.

Slika koja je »sa naročitom tendencijom izložena« naziva se u dokumentu »Rekvizicija« — a zapravo je Hegedušićeva slika »Justitia«, radena 1929. godine u tehnici ulja na platnu. Danas je vlasništvo Umjetničke galerije u Skoplju.

Likovni program »Zemlje« bio je vrlo širok, moderan i progresivan. Tendencija da se obraduju teme koje su specifične i izvorno naše bila je očita: motivi života sela i predgrada pridonijeli su stvaranju novih pogleda na realizam. U najboljim ostvarenjima (danas galerijske i antropološke vrijednosti) jasno je vidljivo da se ova grupa »zalagala« za likovnu samostalnost s obzirom na formu, i za socijalno-tendenciozno slikarstvo u političkom smislu i s obzirom na sadržaj« (K. Hegedušić).

TOMISLAV HRUŠKOVEC

Krsto Hegedušić: Justitia